

Η παγκόσμια οικονομία σε κομβικό σημείο

Description

Ιωάννης Τιρκίδης

Ενίοτε, γεγονότα που εκτυλίσσονται σε κοντινή απόσταση μεταξύ τους, χαρακτηρίζονται ως κομβικά, όταν οι επιδράσεις τους στις εξελίξεις που ακολουθούν, είναι καθοριστικές και με μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Ως τέτοια, σηματοδοτούν αλλαγή στη τάξη πραγμάτων, και τη μετέπειτα συμπεριφορά μας. Αυτά τα γεγονότα μπορεί να είναι το αποκορύφωμα προηγούμενων διαδικασιών, αλλά όταν συμβαίνουν, είναι σημεία καμπής με την κομβική σημασία που αναφέραμε. Η περίοδος 2020-21 είναι μια τέτοια στιγμή. Είναι το ξέσπασμα της πανδημίας και οι αντιδράσεις μας ως προς αυτήν, σε υγειονομικό, πολιτικό και οικονομικό πεδίο. Είναι οι πρωτοβουλίες για το κλίμα και η σημαντική συναίνεση που επετεύχθη μεταξύ της τεράστιας πλειοψηφίας των εθνών. Η διακοπή στις παγκόσμιες εφοδιαστικές αλυσίδες και, ίσως, η κορύφωση της παγκοσμιοποίησης που σηματοδοτείται με εμπορικές διαμάχες και καινούργιους ανταγωνισμούς. Είναι ακόμα το τέλος του εξαγωγικού οικονομικού μοντέλου της Κίνας, βασισμένου στο χαμηλό κόστος παραγωγής. Επίσης ο μεταβαλλόμενος ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι ανανεωμένες προσπάθειες για την εμβάθυνση της ενοποίησης της. Κάθε ένα από αυτά τα γεγονότα έχει μια ιδιαίτερη κομβική σημασία, γιατί διασυνδέει ομάδες εθνών μεταξύ τους, και άμεσα ή έμμεσα, θα έχει μακροχρόνιο και μόνιμο αντίκτυπο στο παγκόσμιο σύστημα. Κάποια από αυτά θα τα συζητήσουμε εδώ, και άλλα θα τα αφήσουμε για άλλη φορά.

Η πανδημία του Covid-19 πυροδότησε μια βαθιά παγκόσμια ύφεση και συνέπειες που δεν είναι ακόμη πλήρως κατανοητές. Οι επιπτώσεις της πανδημίας θα είναι μεγαλύτερες και περισσότερο διαρκείς για ορισμένους τομείς, όπως των μεταφορών και του τουρισμού,

και λιγότερο για άλλους. Είναι πιο σαφές ότι μια παγκόσμια πανδημία απαιτεί παγκόσμιες λύσεις και παγκόσμια συνεργασία. Η αντίδραση μας στην έκρηξη της πανδημίας ήταν γρήγορη σε ότι αφορά την ανάπτυξη εμβολίων, όχι όμως στην διανομή τους. Τα ποσοστά εμβολιασμών ήταν ψηλά στις ανεπτυγμένες χώρες, αλλά πολύ χαμηλά σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες. Η πανδημία ενδέχεται να καταστεί ενδημική, και το 2022 θα είναι η χρονιά που θα μάθουμε να ζούμε με αυτήν, χωρίς να κλειδώνουμε την οικονομία.

Η μεγαλύτερη και πιο σημαντική ίσως επίδραση της πανδημίας, ήταν στην επιτάχυνση ορισμένων διαδικασιών, συγκεκριμένα στον ψηφιακό μετασχηματισμό. Η ψηφιακή εποχή επιδρά σχεδόν σε όλα τα επίπεδα οικονομικής δραστηριότητας. Την αγορά εργασίας, τη διοίκηση των επιχειρήσεων, και την οργάνωση και διάρθρωση των οικονομιών. Η εξ' αποστάσεως εργασία γίνεται αναπόσπαστο κομμάτι της νέας κανονικότητας, και αυτό διαφοροποιεί τις επιλογές. Άτομα για τα οποία προηγουμένως οι αποστάσεις και τα ωράρια απέτρεπαν τη συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας, δραστηριοποιούνται για πρώτη φορά. Άτομα για τα οποία οι ίδιες ρυθμίσεις περιόριζαν τις δυνατότητες τους, εγκαταλείπουν μόνιμες θέσεις εργασίας και επιλέγουν να είναι ελεύθεροι επαγγελματίες. Οι παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών με εξειδικευμένες γνώσεις, μετακινείται από το επίπεδο εταιρείας στο επίπεδο του τομέα η και της ευρύτερης οικονομίας. Αυτό συμβάλλει στην περεταίρω εξειδίκευση με οφέλη για την παραγωγικότητα και τις οικονομίες κλίμακος. Σε ένα μεταβατικό στάδιο όμως, υπάρχουν επιπτώσεις, όπως ελλείψεις εργατικού δυναμικού, και αναντιστοιχία δεξιοτήτων. Αυτές οι τάσεις γενικά, θα συνεχιστούν με περισσότερη μάλιστα ένταση, και θα αλλάξουν τους τρόπους που εργαζόμαστε και αμειβόμαστε, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο οι εταιρείες οργανώνουν τις λειτουργίες και τα συστήματα ελέγχου τους.

Αποφύγαμε μια βαθύτερη οικονομική κρίση, που θα μπορούσε να είχε συμβεί αν επεκτείναμε περισσότερο τα παρατεταμένα κλειδώματα των οικονομιών μας (lockdowns), κάτι που θα οδηγούσε σε πτωχεύσεις και μόνιμη καταστροφή παραγωγικής δυναμικότητας. Τα μέτρα και η προσαρμοστικότητά μας, μείωσαν το κόστος της πανδημίας με κάθε διαδοχικό κύμα. Υπάρχουν όμως σημαντικές συνέπειες. Διασώσαμε τον παραγωγικό μας ιστό σχεδόν εξ' ολοκλήρου, επιδοτώντας την απασχόληση και τον κύκλο εργασιών των εταιρειών. Οι κυβερνήσεις ανέλαβαν τεράστιες δαπάνες, και το δημόσιο χρέος στις περισσότερες χώρες αυξήθηκε έως και 20 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ, ίσως και περισσότερο. Οι κεντρικές τράπεζες αύξησαν τις αγορές ομολόγων, διευκολύνοντας τις κυβερνήσεις στη χρηματοδότηση των ελλειμμάτων τους και στη διάθεση επιπρόσθετου χρέους. Ως αποτέλεσμα, οι ισολογισμοί τους εκτινάχθηκαν. Πολλές χώρες είναι τώρα πιο χρεωμένες από ποτέ. Επομένως, τα δεδομένα για τη δημοσιονομική και νομισματική πολιτική έχουν αλλάξει. Για πολλές χώρες, τα

δημοσιονομικά περιθώρια έχουν στενέψει και δε θα μπορούν να αντιμετωπίσουν τις ίδιες προκλήσεις με την ίδια ευκολία όπως άλλες χώρες σε καλύτερη συγκριτικά, δημοσιονομική κατάσταση.

Ίσως να είναι νωρίς να το πούμε με σιγουριά, αλλά ο σχεδιασμός 'Ευρωπαϊκή Ένωση Επόμενης Γενιάς' (Next Generation EU), μπορεί να αλλάξει τα δεδομένα σε σχέση με την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Είναι μια καινούργια πρωτοβουλία με σημαντική πολιτική χροιά. Δεν είναι μόνο ένα μέσο χρηματοδότησης της ανάκαμψης μετά την πανδημική κρίση. Αφορά κυρίως στο μέλλον. Ο μετασχηματισμός των οικονομιών και κοινωνιών μέσα στις επόμενες δεκαετίες, δεν θα μπορεί να συμβεί χωρίς μεγαλύτερη σύγκλιση μεταξύ των κρατών μελών. Θα απαιτηθούν τεράστιες βασικές επενδύσεις και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Σε σχέση με το δεύτερο, δεν είναι πάντα ορθά κατανοητό τι περιλαμβάνεται, γιατί το περιεχόμενο τους δεν είναι σταθερό. Δεν είναι απαραίτητα φιλελεύθερες ή νεοφιλελεύθερες οικονομικές πολιτικές. Αυτό συνέβη σε προηγούμενα επεισόδια οικονομικού μετασχηματισμού. Όχι αυτή τη φορά. Τώρα, ο διαχωρισμός μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα αλλάζει σε όφελος του δημόσιου. Ο ρόλος του κράτους και η σχέση του με τον ιδιωτικό τομέα μεταβάλλεται. Υπάρχουν μεγάλες ανάγκες έργων υποδομής, που θα υλοποιηθούν με κυβερνητικές πρωτοβουλίες. Θα χρειαστούν περισσότερες αλλά και καλύτερες ποιοτικά δαπάνες.

Η διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή, COP26, στη Γλασκόβη τον περασμένο Νοέμβριο, μπορεί να μην πέτυχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα, αλλά σχεδόν όλα τα έθνη συνέκλιναν στην ανάγκη μέτρων και δράσεων για την επίτευξη μηδενικών καθαρών εκπομπών. Αυτός ο στόχος μπορεί να μην επιτευχθεί μέχρι το 2050 όπως είναι το επιθυμητό, αλλά είναι εξαιρετικά σημαντικό ότι όλα τα έθνη θα κάνουν ταυτόχρονα βήματα προς αυτή την κατεύθυνση. Στην Ευρώπη, οι στόχοι για την πράσινη μετάβαση απαιτούν τεράστιες επενδύσεις. Οι εκτιμήσεις είναι ότι οι πρόσθετες απαιτούμενες επενδύσεις θα ανέρχονται σε 2 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ ετησίως μέχρι το 2050. Πρόκειται για ένα τεράστιο οικονομικό εγχείρημα και εγείρονται άλλα ζητήματα. Οι υπερχρεωμένες χώρες-μέλη θα δυσκολευτούν να ανταποκριθούν από μόνες τους σε αυτή την πρόκληση. Οι πόροι του σχεδίου Ευρωπαϊκή Ένωση Επόμενης Γενιάς, δε είναι επαρκείς για την επίτευξη των στόχων, και ενδεχομένως θα χρειαστούν εναλλακτικά προγράμματα. Αυτό το γεγονός αποτελεί τη βάση του διαλόγου για τους δημοσιονομικούς κανόνες που θα επιστρέψουμε το 2023, καθώς και για το ενδεχόμενου ενός μονιμότερου εργαλείου δημοσιονομικής πολιτικής που θα βοηθά κράτη-μέλη για συγκεκριμένους επενδυτικούς στόχους.

Οι λεγόμενες παγκόσμιες εφοδιαστικές αλυσίδες είναι ένα οικείο θέμα, το οποίο έχει

αναζωπυρωθεί από τις εμπορικές διαμάχες μεταξύ Κίνας και Ηνωμένων Πολιτειών, και την πανδημία του Covid-19. Στην ουσία, πρόκειται για το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, την τάση για μεγάλες και πολυεθνικές αλυσίδες παραγωγής. Η παγκοσμιοποίηση αυξανόταν με πολύ γρήγορους ρυθμούς τις δεκαετίες 1990 και 2000. Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 οδήγησε σε παρόμοια διακοπή των εφοδιαστικών αλυσίδων. Τότε, όπως και τώρα, γινόταν λόγος για κορύφωση της παγκοσμιοποίησης. Ο επαναπατρισμός ορισμένων παραγωγικών δραστηριοτήτων, όπως των ημιαγωγών, γίνεται μέσα σε αυτό το πλαίσιο. Ο ανταγωνισμός ΗΠΑ-Κίνας ξεκίνησε με τον Τράμπ και συνεχίζεται στην κυβέρνηση Μπάιντεν με σημαντικές επιπτώσεις, τόσο οικονομικές όσο και γεωπολιτικές.

Μετά από όλα αυτά, τι μπορούμε να αναμένουμε το 2022; Καταλήγουμε. Οι δημοσιονομικές και νομισματικές πολιτικές θα διατηρήσουν την επεκτατική τους έφεση, αλλά σε λιγότερο βαθμό. Η παγκόσμια οικονομική ανάκαμψη θα παραμείνει ισχυρή αλλά θα επιβραδύνεται για πολλούς λόγους. Οι πληθωριστικές πιέσεις θα παραμείνουν έντονες λόγω των υψηλών τιμών της ενέργειας και των προβλημάτων στις εφοδιαστικές αλυσίδες. Οι τιμές του πετρελαίου και φυσικού αερίου θα παραμείνουν υψηλές και ενδέχεται να αυξηθούν και λίγο περισσότερο. Οι αγορές εργασίας θα παρουσιάζουν όλο και περισσότερες πιέσεις, λόγω αναντιστοιχιών δεξιοτήτων και επειδή η ζήτηση εργασίας θα αυξάνεται ταχύτερα από την προσφορά της. Οι κεντρικές τράπεζες θα περιορίζουν τις αγορές ομολόγων, και στις ΗΠΑ η Ομοσπονδιακή Τράπεζα θα αρχίσει να αυξάνει τα επιτόκια της. Η ΕΚΤ θα τερματίσει το Έκτακτο Πανδημικό Πρόγραμμα Αγορών τον Μάρτιο και πιθανότατα θα τερματίσει και το παλαιότερο της πρόγραμμα αγορών περιουσιακών στοιχείων μέχρι το τέλος του έτους. Η Ευρώπη θα συζητεί τη δημοσιονομική της αρχιτεκτονική. Η χρονιά δηλαδή θα είναι γεμάτη. Θα αποτελέσει όμως προοίμιο για μια δεκαετία που μπορεί να είναι περισσότερο ταραχώδης από ό,τι προβλέπεται τώρα, καθώς μια νέα κανονικότητα θα αναδυθεί στο τέλος αυτού το δρόμου.

Ο Ιωάννης Τιρκίδης είναι Διευθυντής Οικονομικών Ερευνών στην Τράπεζα Κύπρου και Πρόεδρος της Εταιρείας Κυπριακών Οικονομικών Μελετών (Cyprus Economic Society). Οι απόψεις είναι προσωπικές.